

Валентина Михайличенко

кандидат філософських наук, професор, кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. А. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна

ORCID: 0000-0001-7390-5319

E-mail: valentina_be@ukr.net

Ірина Галушак

кандидат технічних наук, доцент, кафедра фізики, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна

ORCID: 0000-0002-9550-0686

E-mail: irene.gal17gmail.com

Тетяна Гура

кандидат педагогічних наук, професор, кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. А. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна

ORCID: 0000-0003-2323-3440

E-mail: tatyana-gura@ukr.net

СПОСОБИ АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Анотація: в статті розглянута актуальність вирішення проблеми здобуття студентами досвіду самостійної роботи в процесі навчання у ЗВО. Розглянуті сутність самостійної роботи студентів (СРС), питання її організації та засоби активізації в процесі навчання. В цілому підвищення її ефективності передбачає переорієнтацію навчальних планів на більш широке застосування СРС, моделі та види якої зазнають у зв'язку з цим значних змін: збільшення кількості годин на її виконання; інтегративний характер форм та методів навчання студентів; впровадження інтегративних технологій, використання інноваційних педагогічних технологій, організація постійних консультацій педагогів та консультативної служби, створення навчально-методичної та матеріально-технічної бази в ЗВО (підручники, навчально-методичні посібники, комп'ютерні класи, лабораторії та майстерні для її виконання, співпраця з виробничими структурами та роботодавцями та ін.).

Ключові слова: самостійна робота студентів, навчання, форми, методи, засоби, технології, впровадження, навчальний процес, організація, активізація.

Valentyna Mykhajlychenko

candidate of Philosophy, Professor, Pedagogy and Psychology of Social Systems Management
Department of the academician I. A. Ziaziuna, National Technical University “Kharkiv
Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-7390-5319

E-mail: valentina_be@ukr.net

© Валентина Михайличенко, Ірина Галушак, Тетяна Гура, 2020

Iryna Haluschak

candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Department of Physics, National
Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9550-0686

E-mail: irene.gal17gmail.com

Tetiana Hura

candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Pedagogy and Psychology of Social Systems
Management Department of the academician I. A. Ziaziuna, National Technical University
"Kharkiv Polytechnic Institute": Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0003-2323-3440

E-mail: tatyana-gura@ukr.net

THE WAYS OF STUDENTS' INDEPENDENT STUDY ACTIISATION

Abstract: the article deals with the urgency of solving the problem of gaining students' experience of independent work in the process of studying in the ZVO. The essence of students' independent work (VTS), the issues of its organization and the means of activation in the learning process are considered. In general, improving its effectiveness implies a reorientation of curricula to a wider use of VTS, the models and types of which are subject to significant changes: increased hours of implementation; the integrative nature of student learning forms and methods; introduction of integrative technologies, use of innovative pedagogical technologies, organization of constant consultations of teachers and advisory service, creation of educational-methodical and material and technical base in the ZVO (textbooks, teaching aids, computer classes, laboratories and workshops for its implementation, cooperation with production structures and employers, etc.).

Key words: students' independent work, teaching, forms, methods, means, technologies, implementation, educational process, organization, activation.

Валентина Михайличенко, Ирина Галушак, Татьяна Гура

СПОСОБЫ АКТИВИЗАЦИИ САМОСТИЙНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ

Аннотация: в статье рассмотрена актуальность решения проблемы получения студентами опыта самостоятельной работы в процессе обучения в ЗВО. Рассмотрены сущность самостоятельной работы студентов (СРС), вопросы ее организации и средства активизации в процессе обучения. В целом повышение ее эффективности предполагает переориентацию учебных планов на более широкое применение СРС, модели и виды которой подвергаются в связи с этим значительные изменения: увеличение количества часов на ее выполнение; интегративный характер форм и методов обучения студентов; внедрение интегративных технологий, использование инновационных педагогических технологий, организация постоянных консультаций педагогов и консультативной службы, создание учебно-методической и материально-технической базы в ЗВО (учебники, учебно-методические пособия, компьютерные классы, лаборатории и мастерские для ее выполнения, сотрудничество с производственными структурами и работодателями и др.).

Ключевые слова: самостійна робота студентів, навчання, форми, методи, засоби, технології, впровадження, навчальний процес, організація, активізація.

Valentyna Mykhajlychenko, Iryna Haluschak, Tetiana Hura

An extended abstract of a paper on the subject of:
“The ways of students’ independent study activation”

Problem setting. *The relevance of solving the problem of the obtaining the experience of independent study of students in the High school studying process is shown in the article. Both the incongruity the independent study quality with the requirements of society and the need of its developing are presented.*

Recent research and publications analysis. *The independent study essence, the questions of its organization and the ways of its activation during the studying process are reviewed. Reaching of the higher level of specialists training involves the reorientation of curriculums to the wide usage of independent study, which models and types are changing because of it and require the hours quantity of independent study increase.*

Paper main body. *Integrative nature of students independent study forms and methods is reviewed. The need of modern informational technologies implementation in its organization process is shown, as it gives the opportunity to activate the cognitive activity of students, produces the additional studying motivation and the opportunity to individualize the studying. It must be individualized taking into account the level of students’ creative opportunities, their performance, interests, activity etc. The “portfolio” technology’s nature and benefits are considered. This technology is one of the main elements of education modernization. That is observed in whole the world, and it facilitates the students’ independent study.*

The role of innovative pedagogical technologies that facilitate the displaying of industrial modeled activity in lecture halls, in the students’ independent study activation is considered. The need of the cooperation with industrial organizations and employers is shown. It will require the developing and implementation of practical oriented educational programs of forming new educational constructs investment of students’ projects, generalization and sharing of the information about the innovative educational methods through the developing of methodological tutorials.

The developing and implementation of evidence-based studying and methodological manuals that must perform not only informational but also organizational and monitoring functions in studying process is needed. The need of permanent consultations and existence of the counseling service in the field of students’ independent study is shown, as well as the need of creating the studying, methodological basis and logistic in High school (coursebooks, studying and methodological guidelines, computer rooms, availability of labs and workshops for the independent study performing).

A question about the need of changes in legislative framework of the regulation of Ukrainian High professional education structure modernization taking into account the requirements of European system of standards and certifications was raised.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Система вищої професійної освіти Укра-

їни потребує переосмислення процесу підготовки фахівців відповідно міжнародним стандартам. Болонський процес визначив цільові орієнтири підготовки ви-

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

пускника вищого навчального закладу, здатного до безперервного професійного самовдосконалення та саморозвитку, що засновані на принципах компетентнісного підходу. В Законі України “Про вищу освіту” проголошена необхідність приведення професійної підготовки майбутніх фахівців у відповідність до сучасних вимог ринку праці, роботодавців, споживачів. В ст. 3 цього Закону сказано, що державна політика в системі освіти має бути спрямована, як на підготовку конкурентно-спроможних спеціалістів для пріоритетних галузей економічної діяльності, так і на створення умов для саморозвитку особистості впродовж усього життя [16]. Це можливо лише як результат самостійної роботи студентів у процесі навчання у ЗВО. За допомогою ефективних педагогічних технологій самоосвіти. Вона повинна бути індивідуалізованою з урахуванням рівня творчих можливостей студента, його навчальних здобутків, інтересів, активності тощо. З цією метою все більше уваги приділяється організації самостійної роботи студентів (СРС) у процесі навчання у ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор. Самостійна робота студентів є однією з найважливіших складових навчального процесу, в результаті якої відбувається отримання знань, формування вмінь на навичок, забезпечується засвоєння різноманітних прийомів пізнавальної діяльності, зростає зацікавленість до творчої складової і зрештою здатність вирішувати поставлені завдання. Дослідженню цієї проблеми приділяли багато уваги такі вчені, як: І.Друзь, В. Загвязинський, М. Гарунов, М. Канивец, С. Літвінчук, Л.Мерзлякова, П. Підкасистий, М. Федорова, Н. Ягельська та інші.

Вчені розглядають самостійну роботу студентів як організовану і контрольовану викладачем аудиторну та позааудиторну діяльність учнів з

урахуванням їх інтелектуальних знань і психологічних особливостей. Вона є засобом формування професійної компетентності, способом саморозвитку, самоорганізації і самоконтролю студентів. На думку Н. Ягельської, самостійна робота – це форма організації і реалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, яку спрямовує і контролює викладач або сам студент відповідно до програми навчання та індивідуальних потреб на аудиторних заняттях або у позааудиторний час з метою оволодіння професійними знаннями, навичками й уміннями та для самовдосконалення [13]. О. Пономарьов виділив поняття логіки самостійної діяльності студентів у системі їхнього особистісного розвитку.

На думку В. Загвязинського, саме СРС “формує готовність до самоосвіти, створює базу безперервної освіти”, дає можливість “бути свідомим і активним громадянином і творцем”. Її цілями є:

- * вироблення у студентів міцних навичок самостійної роботи з навчальною, науковою, довідковою літературою;

- * формування вмінь раціонально організувати розумову працю, в процесі якої студент активізує свої зусилля на розумінні, запам’ятовуванні і засвоєнні навчального матеріалу;

- * розвиток здатності до самопізнання, самоспостереження, рефлексії, спрямованих на вивчення своїх індивідуально-психологічних особливостей і характеристик;

- * підвищення впевненості в собі, самоефективності; адекватної самооцінки,

- * формування здатності до саморозвитку, самовдосконалення;

- * складання програми саморозвитку і самовдосконалення з вказівкою термінів її виконання [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених значущості СРС та проблемам її організації, проте сьогодні детальної уваги потребує пошук шляхів та способів

активізації студентів, які частину змісту підготовки повинні здійснювати самостійно, потребують розробки способи вдосконалення механізмів здійснення самостійної роботи під час навчання у ЗВО.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення значення самостійної роботи студентів для ефективної їхньої підготовки та способів її активізації у процесі навчання у ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Самостійна робота студентів поряд із аудиторною роботою представляє одну з форм навчального процесу та є суттєвою його частиною. Для її успішного виконання необхідним є планування її обсягу в навчальних планах спеціальностей профілюючими кафедрами та контроль із боку викладачів за її виконанням. За даними ЮНЕСКО в університетах країн Європи на самостійну роботу відводиться від 40% до 70% усього навчального часу. У США на одну годину аудиторної роботи припадає дві години позааудиторної. В багатьох ЗВО Європи після закінчення бакалаврату передбачена довготривала практика студентів за обраною спеціальністю.

В Україні положення про організацію навчального процесу в ЗВО передбачає, що самостійна робота студентів як основний засіб оволодіння навчальним матеріалом має становити не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни. Співвідношення між аудиторною і позааудиторною роботою змінюється на користь останньої. Так, Міністерство освіти і науки України рекомендувало знизити кількість годин аудиторного навантаження з 36 до 30 на тиждень, [16] що на даний момент активно запроваджується на місцях. Вважається, що студент у цей час повинен самостійно

опрацьовувати конспекти лекцій, літературу до тем, що виносяться на практичні і семінарські заняття; самостійно складати конспекти, які виносяться на самостійне вивчення, виконувати реферати тощо. Останнім часом форми такої роботи урізноманітнилися пошуком інформації в системі Інтернет, виконанням найпростіших завдань на комп'ютерній техніці. Такі завдання не вимагають навіть глибокої систематизації, а також творчого осмислення, конструювання, моделювання. Відомо, що ефективність такого роду самостійної роботи є надто низькою і ретельно виконує її лише частина, як правило, успішних студентів.

Не зважаючи на загальне визнання необхідності самостійної роботи, далеко не всі студенти цілеспрямовано та регулярно її виконують і, відповідно, досягають значущих для них результатів. Вони не завжди вміють правильно пізнати та оцінити себе, свої можливості, визначити собі цілі, володіти стратегією та тактикою їх досягнення. Більшість студентів, за їхнім зізнанням, потребують педагогічної допомоги та керівництва з боку викладача не тільки під час її виконання, але й при формуванні готовності до самостійної роботи.

На базі НТУ "ХПІ" М.В. Канівець було проведене дослідження, шляхом анкетування майбутніх інженерів в 2012 р., яке присвячене рівню підготовки студентів до проведення самостійної роботи. У процесі аналізу факторів, які мотивують студентів займатися самостійною роботою були отримані такі результати: за необхідністю – 84%, за власною ініціативою – 56%, з метою саморозвитку та самовдосконалення – 84%. Спостерігається чітка тенденція у відповідях щодо факторів, які стають перешкодою для здійснення самостійної роботи: 35% студентів сказали, що для успішного її проведення їм не вистачає досвіду; 65% повідомили, що вони не мають бажання це робити, 74% відмітили,

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

що їм не вистачає часу. При цьому 30% студентів визнали, що не вміють раціонально організувати працю та розподіляти ефективно час, 20 % студентів визначили свій рівень вміння самостійно працювати з літературою як низький. Всі ці показники свідчать про те, що увага, що приділяється самостійній роботі студентів, недостатня для ефективного підготовки майбутніх фахівців в процесі навчання у ЗВО [2, с.89]

Самостійна робота студента – це спосіб активного, цілеспрямованого набуття студентом нових для нього знань та вмінь без безпосередньої участі в цьому процесі викладачів, але під їхнім керівництвом. Вона призначена не тільки для оволодіння тим чи іншим аспектом дисципліни, що вивчається, але й для формування здатності самостійно ставити проблему, знаходити конструктивні рішення, приймати на себе відповідальність за їх виконання та ін. Самостійна робота сприяє підвищенню ефективності навчання та дає можливість формування готовності студентів до саморозвитку та самовдосконалення. Тісно пов'язана з аудиторною роботою, вона є найважливішим і, головне, дієвим джерелом ефективності їхньої підготовки.

Студент має усвідомити й прийняти мету самостійної роботи. Далі, відповідно до неї, він продумує послідовність дій та оцінює умови її досягнення. Результатом стає суб'єктивна модель, до якої студент складає програму дій із саморозвитку та самовдосконалення, визначивши засоби та способи її здійснення. У процесі виконання самостійної роботи він має навчитися контролювати свої дії. Для оцінки її результатів студенти мають отримати дані про те, наскільки вона визнається успішною.

В педагогічній літературі описані різноманітні прийоми активізації СРС, які застосовуються на практиці. Це:

1. Навчання студентів методам самостійної роботи: вироблення вмінь орієнтуватися у потоці наукової

інформації та психологічної установки на систематичне поповнення своїх знань.

2. Формування рефлексивних знань, необхідних для самоаналізу та самооцінки.

3. Проблемне викладання матеріалу, що відтворює типові способи реальних міркувань, які використовують у науці та техніці.

4. Застосування інноваційних педагогічних технологій, що сприяють активному навчанню.

5. Розробка комплексних навчальних посібників для самостійної роботи, які мають поєднати теоретичний матеріал, методичні вказівки та завдання для вирішення.

6. Формування методів самоорганізації в оволодінні навчальною та професійною діяльністю.

7. Розробка та впровадження колективних методів навчання, групової, парної роботи [3, 8, 10, 11-13].

На сучасному етапі проведення реформи системи вищої освіти самостійна робота стає одним із основних факторів підготовки фахівця. Це обумовлено скороченням кількості аудиторних занять, збільшенням обсягу навчального матеріалу, зростанням потоку інформації та усвідомленням потреби сучасного суспільства в гнучких адаптивних системах освіти, які передбачають можливість підвищення професіоналізму та саморозвитку протягом усього життєвого шляху людини. Для активізації процесу пізнавальної діяльності студентів необхідно використовувати такі технології та методи навчання, які б також дозволяли самостійно отримувати з різноманітних джерел, засвоювати нові знання та застосовувати їх на практиці.

Враховуючи достатній рівень пізнавальної активності студентів, необхідно залучати їх до таких видів навчальної діяльності, які б розвивали та вдосконалювали базові прийоми самостійної роботи: культура читання та культура слухання, ведіння короткого та раціонального запису (виписки, план,

теза, конспект, анотація, реферат, рецензія, загальні прийоми роботи з книгою), пошук додаткової інформації (робота з бібліографічним матеріалом), раціональна організація часу. Ці та інші прийоми необхідно активно включати в самостійну роботу студентів вже на першому курсі.

В сучасних умовах розвиток глобальних комп'ютерних мереж створив принципово нову ситуацію в роботі з інформацією. Комп'ютерні засоби, телекомунікації, мережі Інтернету дають можливість активізувати когнітивну діяльність учнів, індивідуалізувати навчання, породжують додаткову мотивацію вчення. Проблема доступу до інформації, що існувала раніше, змінилася ускладненням її пошуку та відбору. У зв'язку з цим ставиться завдання формувати комунікативні навички, уміння добувати інформацію з різноманітних джерел, обробляти, зберігати, оперативно обмінюватися нею за допомогою сучасних комп'ютерних технологій. Це надає студентові можливість виконувати завдання і вправи, оцінювати якість їхнього виконання, отримувати оперативну допомогу у вигляді надання відповідного теоретичного матеріалу, підказок, роз'яснень типових помилок. За підсумками деяких педагогічних досліджень можна зробити висновок про ефективність використання інформаційних технологій у порівнянні з некомп'ютерними методами при освоєнні навчального матеріалу на рівні знайомства на 20 - 30 %, а при рішенні типових і нетипових завдань - на 30-40 % [16]. Використання інформаційних технологій до певної міри полегшує і роботу викладача. Їхніми перевагами є зручність і наочність викладання матеріалу, легкість його переміщення, можливість швидко знайти потрібну інформацію, показати процес, що вивчається, або явище в динаміці. Крім того, вони дозволяють розвантажити викладачів від певної частини роботи з контролю та консультування студентів [16].

Підготовка фахівців, професійно-мобільних на сучасному ринку праці, вимагає варіативних освітніх програм, які враховують особистісні запити студентів. Впродовж останніх років у системі підготовки майбутніх фахівців значна увага приділяється коригуванню й узгодженню робочих навчальних програм, впровадженню інтегрованих форм і методів навчання студентів. Практичні заняття доцільно організувати з використанням системи різнорівневих завдань, при цьому диференційований підхід дозволяє викладачеві індивідуалізувати роботу зі студентами, виявити існуючі складнощі та обрати спосіб їх корекції. Перевагою організації навчального процесу під час лабораторних, самостійних, семінарських занять є впровадження таких технологій (наприклад, адаптивної технології навчання дисциплінам), які дають змогу використовувати індивідуальну самостійну роботу, роботу малими групами під наглядом і керівництвом викладача, або сумісною роботою з викладачем. Створюється можливість розвитку та реалізації знань, розвитку гнучкості мислення, вміння узагальнювати та робити висновки, відкривається поле для проявлення ініціативи, утвердження себе. Активно задіяні самоконтроль (з використанням технічних засобів, контрольних карток та ін..) і самооцінювання, взаємоконтроль та взаємооцінювання у поєднанні з контролем викладача. При цьому педагог виступає в ролі консультанта, помічника, учасника, арбітра – оцінює творчу діяльність та її результат.

Вихід на новий рівень якості підготовки фахівців провідні вчені бачать в переорієнтації навчальних планів на більш широке використання самостійної роботи, моделі та види якої зазнають значних змін. Активізації СРС сприяють інноваційні технології навчання такі, як: моделювання, утворення проблемних ситуацій у процесі навчання, метод проектів, ділові ігри, коучінг, портфоліо

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

та інші. Так, проблемні ситуації ставлять проблему вибору перед студентом у процесі ухвалення рішення, це формує не лише його волю, але і мислення.

Прикладом організації самостійної роботи в позааудиторний час є метод проектів. Проект – це особливий продукт діяльності її суб'єктів – втілений в процесі практичних завдань і заходах образ результату з означеними базовими властивостями та відношеннями, який створюється з елементів навчальної ситуації, пов'язаної із професійною діяльністю студентів. Він стимулює дії, спрямовані на отримання унікального та неповторного результату. Передбачається колективний характер проекту, де кожен з учасників виконує відмінні функції для рішення різних елементів навчальної ситуації. При цьому є можливість осмислення отриманого результату, виділення його основних та унікальних характеристик. Викладачам аналіз проектів дозволяє виділити нові елементи, додати та трансформувати навчальний матеріал, змінювати способи діяльності та контекст ситуації, пов'язаний зі сферою професійної діяльності. Таким чином, метод проектів включає в себе сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за суттю.

Проектну діяльність можна впровадити навіть на кафедрах, які викладають фундаментальні науки в співпраці з випускаючими кафедрами з підтримкою міждисциплінарних зв'язків. На початку роботи студентам ставлять мету: якого результату вони мають досягти, якими знаннями, навичками мають оволодіти, які методи обрати та опанувати. Завдання має бути достатньо складним, щоб стимулювати самостійну роботу та звертання до викладача за консультацією, налагодити співпрацю студента – викладача, але не настільки складною, щоб студенти зневірилися у власних силах та втратили зацікавленість.

Необхідно надати студентам інформацію про джерела отримання

знань: підручники, методичні вказівки; підштовхнути до пошуку додаткової літератури. Результати роботи узагальнюються та оформлюються звітом, для чого студентам необхідно навчитись сформулювати мету та завдання, висловлювати свої думки, структурувати текст, зробити висновки. В ході такої роботи формуються усвідомлені запитання до викладача-консультанта, отримані знання систематизуються, стають надбанням особистості студента, його знаннями-переконаннями. Засвоєні активно, вони більш глибоко засвоюються та легше активізуються (навчальний ефект), більш гнучкі та мають властивість переносу в інші ситуації (ефект розвитку творчого мислення). Одночасно стимулюється розвиток інтелекту (розвиваючий ефект), підвищується інтерес до змісту, засвоюються навички роботи в команді, складаються умови для виявлення лідерських якостей, для формування адекватної самооцінки та впевненості в собі (психологічний ефект) [14,15,16]

Слід акцентувати увагу студентів на безпосередньому впливі самостійної роботи на формування таких особистісних характеристик, як мобільність, вміння прогнозувати ситуацію та активно впливати на неї, самостійність оцінок, щоб студенти бачили позитивні результати своєї праці, а пережитий ними досвід успіху в навчанні сприяв трансформації опосередкованої зацікавленості в зацікавленість безпосередню. Це сприяє підвищенню активності студентів, хоч і пов'язано з подоланням ряду труднощів. Передусім це неготовність до нього як більшості студентів, так і викладачів, і в професійному, і в психологічному аспектах. Крім того, існуюче інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу недостатнє для ефективної організації СРС.

Вагомим доповненням до складу вирішення зазначеного питання стане ре-

тельніша розробка і впровадження до процесу навчання сучасних, науково обґрунтованих навчальних і методичних посібників, які за використаними в них способами представлення знань відходять від традиційного виконання. В той же час навчальні посібники повинні виконувати не лише інформаційну, але і організаційно-контролюючу функції. Для підвищення ефективності самостійної роботи студента навчальні посібники повинні також доповнюватися методичними рекомендаціями, що виконують тільки керівну і спрямовуючу роль. Організаційно-контролююча функція навчального посібника проявляється при переході до активних форм навчання, які впливають на розвиток навичок самостійної роботи. Для підвищення їхньої ефективності актуальним стає використання електронних підручників, які доповнюють традиційні форми навчання. Як зазначають дослідники, основний зміст “електронного комп’ютерного підручника” має містити: опорний конспект, конспект лекцій, деталізований курс; в окремих розділах може бути розміщений матеріал для поглибленого вивчення [5,6].

На сьогодні на теренах вищої школи розповсюдження отримала технологія “портфоліо”, яка стає одним із суттєвих елементів модернізації освіти, яка сприяє активізації самостійної роботи тих, хто навчається. Метод “портфоліо” включає систематичний і спеціально організований відбір аргументів, який слугує способом системної рефлексії на власну діяльність та представлення її результатів для поточної оцінки компетентностей та задля контролю. Це ефективний спосіб раціонального та прозорого просування майбутніх професіоналів на ринку праці, спосіб оцінювання можливостей для ділової, професійної та творчої взаємодії роботодавця зі стейкхолдерами. Є можливість застосовувати “портфоліо” і для комплексної оцінки компетентності викладачів ЗВО, бо ця технологія дозволяє використовувати форми самоаналізу, са-

мооцінки та проектування їхнього саморозвитку [9].

В нашій країні, коли говорять про папку або портфель індивідуальних навчальних досягнень учнів, частіше за все мають на увазі осмислення та представлення результатів, отриманих в процесі навчання, як новий спосіб оцінки їхньої діяльності. За допомогою технології “портфоліо” учень отримує можливість представити та оцінити свої здібності самостійно. Вирішальним при цьому є момент самовизначення та самопрезентації. Найважливішою метою “портфоліо” є можливість самопізнання та підвищення рефлексивності студентів під час навчання, що сприяє підвищенню їхньої відповідальності, прояву самостійності в організації свого саморозвитку та самовдосконалення, можливість самооцінки власних результатів.

Таким чином, самостійна робота є невід’ємною частиною систематичного навчання у ЗВО, сприяючи поглибленню, розширенню і кращому засвоєнню знань і самовдосконаленню студента. Це усвідомлена, вільна за вибором, внутрішньо вмотивована, цілеспрямована діяльність, що обумовлюється індивідуально-психологічними особливостями студента. Вона формує здатність переймати на себе відповідальність, самостійно розв’язувати проблему, знаходити конструктивні рішення, тощо. Крім того, самостійна робота має виховне значення: вона формує самостійність як властивість особи, що характеризується двома чинниками: по-перше, сукупністю засобів – знань, умінь і навичок, якими володіє особа; по-друге, ставленням особистості до процесу діяльності, її результатів і умов здійснення; а також зв’язками з іншими людьми, що складаються в процесі діяльності.

Важливим принципом організації СРС повинен стати перехід усіх студентів на індивідуальну роботу з переходом від формального пасивного виконання певних завдань до пізнавальної активності з формуванням власної думки при вирі-

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

шенні поставлених проблемних питань і завдань. Таким чином, в результаті самостійної роботи студент повинен навчитися осмислено і самостійно працювати спочатку з навчальним матеріалом, потім з науковою інформацією, використовувати основи самоорганізації і самовиховання з тим, щоб розвивати надалі уміння безперервно підвищувати свою компетентність.

Бажаний результат від самостійної роботи студента можна отримати лише тоді, коли вона реалізована в освітньому процесі в якості цілісної системи, яка пронизує всі етапи навчання студентів у ЗВО. Вона сприяє поглибленню та розширенню знань, формуванню зацікавленості пізнавальною діяльністю, оволодінню прийомами процесу пізнання, розвитку когнітивних здібностей. Саме тому вона стає головним резервом підвищення ефективності підготовки фахівців. Отже, систематична самостійна робота студентів вищих закладів освіти дозволяє створити передумови для успішної професійної діяльності після завершення навчання у вищому закладі освіти, а також для самостійного навчання впродовж усього життя.

Орієнтація навчального процесу на самостійну роботу та підвищення її ефективності передбачає збільшення кількості годин на СРС; організацію постійних консультацій та консультаційної служби, надання комплексу завдань для СРС відразу або поетапно; створення навчально-методичної та матеріально-технічної бази в ЗВО (підручники, навчально-методичні посібники, комп'ютерні класи, доступність лабораторій та майстерень).

Значним аспектом самостійної роботи стає практика студентів на підприємствах, в закладах та організаціях соціальної сфери, що сприяє набуттю досвіду самостійної роботи під час навчання в ЗВО. Професійно-практична підготовка студентів здійснюється в лабораторіях, майстернях, на тренажерах, на виробництві під час практики.

Конкретний зміст професійної практичної підготовки визначається для кожного семестру навчання відповідно до кваліфікаційних вимог, що знаходять відображення у змісті навчальних планів і програм за певною спеціальністю, з урахуванням специфіки підприємства, на якому студент проходить практику. На жаль, сьогодні вона займає невелику питому вагу в навчальному процесі і далеко не завжди якісно організована.

Активізацію практичної підготовки можливо здійснювати завдяки створенню відповідної умовної діяльності в аудиторіях за допомогою інноваційних методів навчання, а також шляхом співпраці з виробничими і соціальним структурами та роботодавцями. Цей процес потребує сумісної з роботодавцями розробки та впровадження практико-орієнтованих навчальних програм, формування нових освітніх конструктивів, інвестування студентських проектів, узагальнення та розповсюдження інформації про інноваційні методи навчання шляхом розробки методичних посібників і активізації їх використання [17,18]. Таким чином, систематична самостійна робота студентів під час навчання в ЗВО дозволяє створити умови для їх успішної самореалізації в професійній діяльності та для саморозвитку в процесі усього життя.

На сьогодні законодавча база – Закон України “Про вищу освіту” починає відставати від потреб вищої освіти, економіки країни та суспільства. Тому модернізація структури вищої професійної освіти нашої країни потребує змін у законодавчому і нормативно-правовому регулюванні з урахуванням вимог європейської системи стандартів та сертифікації. Такі зміни забезпечать конкурентоспроможність випускників на національному та міжнародному ринках праці.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Саморозвиток особистості студента відбувається невід’ємно та

взаємопов'язаний з процесом навчання. Значне місце посідає у здобутті освітнього рівня студентом самостійна робота, значення якої доки недостатньо усвідомлено студентами та потребує вдосконалення. Вона пов'язана з аудиторною роботою, в той же час є важливішим і, головне, дієвим джерелом розвитку і саморозвитку особистості студента. В ній містяться великі можливості для вдосконалення процесу навчання в світлі сучасних вимог, які

висуваються до системи освіти. Якість та конкурентоспроможність системи освіти залежить від впровадження в навчальний процес унікальних, інноваційних методик навчання, залучення підприємств до підготовки фахівців і, розробки методичних посібників з організації СРС і активізації їх використання. Таким чином, СРС дозволяє забезпечити готовність до саморозвитку майбутніх фахівців у процесі професійної діяльності і впродовж всього життя.

Список літератури:

1. Друзь І. М. Самостійна робота студентів як важливий чинник професійної підготовки майбутніх фахівців / І. М. Друзь // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – Х.: 2011. – № 30 – 31. – С.127 – 132

2. Загвязинский В. И. Теория обучения: современная интерпретация / В. И. Загвязинский // Учебн. пособ. для студентов вузов. – Москва: Академия – 2001. – С. 192

3. Ігнатюк О. А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика / О. А. Ігнатюк // Монографія. – Харків: НТУ “ХПІ” – 2009. – С. 432

4. Канівець М. Роль самостійної роботи в процесі саморозвитку студентів. / М. Канівець // Щоквартальний журнал “Теорія і практика управління соціальними системами”. – Харків: НТУ “ХПІ” – № 2. – 2012. – С. 87 – 94

5. Котова И. Б. и др. Педагогические теории, системы, технологии / И. Б. Котова и др. // Учебн. для студентов высш. и сред. учеб. заведений, обучающихся по пед. специальностям и направлениям – Москва: Академия – 2004. – С. 509

6. Літвінчук С. Б. Сучасні підходи до організації самостійної роботи студентів у вищій школі [електронний ресурс] / С. Б. Літвінчук // – Київ: 2012. – С. 65 – 69 – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagog>

[ika/2012/199-187-11.pdf](http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagog/ika/2012/199-187-11.pdf) (дата звернення: 23.01.2020).

7. Мерзлякова Л. В. Актуализация самостоятельной работы студентов в современном образовательном процессе / Л. В. Мерзляков // Сборник материалов по организации самостоятельной работы студентов в Удмуртском государственном университете. – Ижевск: УдГУ. – 2008. – С. 181 – 185

8. Михайличенко В. Є. Готовність студентів до саморозвитку: сутність і структура. / В. Є. Михайличенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр. – Харків: 2012. – № 32 – 33. – С. 304 – 310

9. Новикова Т. Г. Анализ разработки портфолио на основе зарубежного опыта / Т. Г. Новикова // Развитие образовательных систем в контексте модернизации образования. – Москва: Academia, АПКи ПРО – 2003. – С. 146

10. Романовський О. Г., Михайличенко В. Є., Грень Л. М. Педагогіка успіху. / О. Г. Романовський, В. Є. Михайличенко, Л. М. Грень // – Харків: НТУ “ХПІ” – 2012. – С. 371

11. Самостоятельная работа студентов: теоретические и прикладные аспекты. Под. редакцией Баранова А. А., Трофимова Г. С. Сб-к матер. международной научно-методической конференции. – Ижевск. – 2004. – С. 268

12. Федорова М. А. Дидактическая концепция учебной самостоятельной

деятельности студентов в вузе. / М. А. Федорова // – Москва: “Юрайт”. – 2020. – С. 331

13. Ягельська Н. В. Методика організації самостійної роботи студентів з англійської мови з використанням професійного мовного портфеля / Н. В. Ягельська // Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 – Київ – 2005. – С. 23

14. Ackelson M. Understanding the learning process. / М. Ackelson // Методические разработки Центра Академических Достижений. Johnson County Community College, 2003. – Санкт-Петербург.:СПбГМА – 2006. – С. 22

15. Lepeyko, T., Pushkar, O. (2013), “Organization of students self-study to build competences in the workplace”. Available at:http://www.icelw.org/program/ICELW%202013%20Proceedings/ICELW2013/papers/Le9peyko_Pushkar.pdf. (Accessed 20 January 2020).

16. Gulimzhan, Zh., Saule, M., Zhanar, S., Myrzakhmet, B., Pakizat A. (2014), “The effectiveness of using the project method in the teaching process”, “Procedia – Social and Behavioral Sciences”, vol. 143, available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13562517.2017.1332031> (Accessed 15 February 2020)

17. Hockings, Ch., Thomas, L., Ottaway, J., Jones, R. (2018), “Independent learning – what we do when you’re not there teaching in higher education”, vol. 23, no. 2, pp. 145 – 161. Publisher: Routledge, available at:<https://www.emerald.com/insight/content/> (Accessed 10 February 2020)

18. Luke, B., Hogarth, K. (2011), “Developing and enhancing independent learning skills: using video tutorials as a means of helping students help themselves”. Accounting Research Journal, vol. 24, no. 3, pp. 290 – 310, available at: <https://doi.org/10.1108/10309611111187019> (Accessed 06 February 2020)

References:

1. Druz, I. M. (2011), “Independent work of students as an important factor of professional training of future specialists”, “Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity”, Kharkiv, no. 30 – 31, pp. 127 – 132

2. Zahviazynskyi, V. Y. (2001), “Learning theory: modern interpretation”, Uchebn. posob. dlja studentov vuzov, Moskva: Akademyia, p. 192

3. Ihnatiuk, O. A. (2009), “Formation of future engineer's readiness for professional self-improvement: theory and practice”, Monohrafiia, Kharkiv: NTU “KhPI”, p. 432

4. Kanyvets, M. (2012), “The role of independent work in the process of students' self-development”, Schokvartal'nyj zhurnal “Teoriia i praktyka upravlinnia sotsial'nymy systemamy”, Kharkiv: NTU “KhPI”, no. 2, pp. 87 – 94

5. Kotova, Y. B., oth. (2004), “Pedagogical theories, systems, technologies: a textbook for students of higher and secondary educational institutions studying in pedagogical specialties and directions”, Moskva: Akademyia, p. 509

6. Litvinchuk, S. B. (2012), “Modern approaches to the organization of independent work of students in higher education”. Kyiv, pp. 65 – 69, available at: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2012/199-187-11.pdf> (Accessed 23 January 2020)

7. Merzliakova, L. V. (2008), “Actualization of students' independent work in the modern educational process”, Sbornyk materyalov “Po orhanyzatsyyi samostoiatelnoi raboty studentov v Udmurtskom hosudarstvennom unyversytete”, Yzhevsk: UdHU, pp. 181 – 185

8. Mykhailychenko, V. Ie. (2012), “Students' readiness for self-development: essence and structure”, “Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity: zbirnyk naukovykh prats”, Kharkiv, no. 32 – 33, pp. 304 – 310

9. Novykova, T. H. (2003), “Analysis of portfolio development based on foreign

- experience”, “Razvitie obrazovatel'nyh sistem v kontekste modernizacii obrazovaniya”, Moskva: Academia, APKy PRO, p. 146
10. Romanovskiy, O. H., Mykhailychenko, V. Ie., Hren, L. M. (2012), “Pedagogy of success”, Kharkiv: NTU “KhPI”, p. 371
11. “Independent work of students: theoretical and applied aspects”, Pod. redaktsyei Baranova A. A., Trofymova H. S. “Sbornyk materyalov mezhdunarodnoi nauchno-metodycheskoi konferentsyy”, Yzhevsk, 2004, p. 268
12. Fedorova, M. A. (2020), “Didactic concept of educational independent activity of students in a university”, Moskva: “Iurait”, p. 331
13. Iahelska, N. V. (2005), “Methods of organizing independent work of students in English using a professional language portfolio”, Avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.02”, Kyiv, p. 23
14. Ackelson, M. (2006), “Understanding the learning process”. Methodological developments of the Center for Academic Achievements. Johnson County Community College, 2003. Sankt - Peterburh.:SPbHMA, p. 22
15. Lepeyko, T., Pushkar, O. (2013), “Organization of students self-study to build competences in the workplace”, available at: http://www.icelw.org/program/ICELW%202013%20Proceedings/ICELW2013/papers/Le9peyko_Pushkar.pdf. (Accessed 20 January 2020)
16. Gulimzhan, Zh., Saule, M., Zhanar, S., Myrzakhmet, B., Pakizat A. (2014), “The effectiveness of using the project method in the teaching process”, “Procedia – Social and Behavioral Sciences”, vol. 143, available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13562517.2017.1332031> (Accessed 15 February 2020)
17. Hockings, Ch., Thomas, L., Ottaway, J., Jones, R. (2018), “Independent learning – what we do when you’re not there teaching in higher education”. Vol. 23, no. 2, pp. 145 – 161. Publisher: Routledge, available at: <https://www.emerald.com/insight/content/> (Accessed 10 February 2020)
18. Luke, B., Hogarth, K. (2011), “Developing and enhancing independent learning skills: using video tutorials as a means of helping students help themselves”. Accounting Research Journal, vol. 24, no. 3, pp. 290 – 310, available at: <https://doi.org/10.1108/10309611111187019> (Accessed 06 February 2020)

Стаття надійшла до редколегії 03.03.2020